Siixu Umoru Fuutanken Xiisa

nan giri Hanme Daraame

Moodibugu, Muritaane

L'Histoire d'El Hajj Oumar Tall de Fouta

selon la tradition orale soninké

Racontée par Hamé Dramé

de Modibougou, Mauritanie

Siixu Umoru Fuutanken Xiisa

nan giri Hanme Daraame

Moodibugu, Muritaane

L'Histoire d'El Hajj Oumar Tall de Fouta
selon la tradition orale soninké,
racontée par Hamé Dramé
de Modibougou, Mauritanie

SIL Mali

Equipe de Traduction en Soninké

Site Web : www.asawan.org

E-mail : ets.asawan@gmail.com

Orthographe du soninké au Mali

Illustration : International Illustrations, The Art of Reading 3.0, © SIL International, 2009

Deuxième édition, révisée, 400 exemplaires
Septembre 2014

© SIL Mali, 2014, première édition 2004
B.P. 2232, Bamako, République du Mali
Tous droits de traduction, de reproduction et d’adaptation réservés pour tous pays. Toutes les contestations relatives à l’application des dispositions de la présente ordonnance, fixant le régime de la propriété littéraire et artistique (N° 77 –46 CMLN, du 12 juillet 1977) seront portées devant les tribunaux civils, sans préjudice du droit pour la partie lésée de se pourvoir devant la juridiction répressive dans les termes du droit commun.

Roraqe

Alla ma fo toxo seren da bire a ga da haqilen sugandi a danŋa. Kuudo seren n'i lenki dunan ɲa du da xunbane kaanataaxaade yi, a nan siri an n'an daarun tu. Ken moxo saanan ya ni, duna xannun muurunden fedden (SIL) ga d'a ŋanniya na jaarun moodi, Hanme Daraame terinka. Baawo Sooninkara danben do a naamen tangandaanon ga ni Sooninkara ɲaxamalanun ya, aken n'o maaba ti masalan lamaanu yi bakka tuwaaxu be sawunten g'a maxa Sooninkara da. Ke kitaabe kuŋa, axa wa riini Siixu Umoru Fuutanken bire moxon tu. A ga da debu beenu do soro beenu gaja gelli a gille Fuuta yi ma diinan ga ɲamene a maxa Maasina yi, o wa kun xa xaranŋa ke kitaabe noxo. Na dunarakutiyen ga ɲi moxo be yi gannin xase tu.

Ke kitaabe noxo, m'o ga da yugusire golliɲankitten faamu t'a maxankuton ŋa, ken ni Birante renme Karunga ya yi.

O na Hanme Daraame nawaari, nawaarinde be xenpa ga nt'a yi. A ti, Sooninkon ti : « Saado sere ga si tuunu, m'an ga fare tuunu, an n'an yinme tu fina. » Ayiwa aken d'i yinme tu, na du tuyindi tanan ŋa, na tanan xa tuyindi. Daraame ke, an do kuufande !

Xa soro beenu ga deemandi na ke kitaabe bangandi ti SIL ɲamariyen ŋa, kun ni Muusa Dalla Saranbunu ado Manmodu Sita Saranbunu ya yi, Xuusaane Gidimaxa.

Siixu Umoru Fuutanken Xiisa

Fuuta do Maasina

Siixu Umoru ga giri Fuuta nan ri Woyitaala raqen raga, a ga ri fanŋen ŋa, a da fuuragumun tirindi nan ti i na ko baane da yere ? I ti i na Ali ya da. A ti i n'i karandi. I ti i ra nt'a yi i ga m'a ko Ali da. I daga a ko Ali da. A d'i tirindi ti : « A gollen ni manne yi ? » I ti : « Moodin ya ni, gubunlenmen do kitaaben w'a maxa, mutagga xullen fanamanten wa yinmen ŋa. » A ti : « I nan maxa a karandi. Woyitaala taaxe moodi ma ro debe ke di. A ga Alla toxon ya koono, nke do a nta toŋono debe yi axa maxa fanŋen kutu t'a yi. »

Bito sikki i wa fanŋen falle, dullen digi i ya, Baafin Danbele giri, a sigi. A ti Siixu da : « Siixu ! » Siixu ti : « N naamu. » A ti : « O bita manime ni ke yi fanŋen falle? » Siixu ti : « Bito sikki. » A ti : « Allantoxon w'an maxa, an ra wa tannaxate wuro ɲaana an ga ma yige. Alla neeman wa yanqana katt'an ŋa. Oku kuttu ku beenu ga yere, komon ya ni o yi, o do hooro, gawulonu, koliyajonu, suballu ado toorodonu. »

« Oku ga ɲi Fuuta, o na kollangan ya soxono, o na mangaɲen ro a yi, a na siro, a nda moyi o n'a fata, o yaqun n'a ɲa futon ŋa o n'a yiga. An n'a faayi toxo ke be Alla ga d'a xalifa an ŋa, gelli a ga d'a boosi an ŋa o na saage dagana gelli sere ga m'oku teenun soxo Fuuta. Yaala sere ra wa gilli Fuuta nan daga hiiji kinbakkan ŋa ta ɲeru, an na

Alla ɲaaga a na jahadun kini an ŋa, jingundon ga nt'an maxa ? Ken ra nta ɲaana. An ma daliilu koyi o yi. »

Yaxanbaane ke da « arakannu » filli salli. Jonbanguman wa a maxa, safayinlenmu karagi w'a yi. A giri nan sigi. A da Woyitaala fanŋe ke sanpa ta sikko. Mutagga xulle ke be fanamanten g'a yinkollan ŋa, a d'a bagu a yi n'a raga ti kanpen ŋa. A d'a kanpa baanen sedi, a daga saxu tagayen xoodon ŋa. A ti : « Tajiri mayo. »

Wujunu ku tanmi do fillon taaxuranun sikki, tanjikken do wujunun tunmi xaraben tere mutagga xulle ke ya kanma na fanŋen kutu. Mutaggan ma safi. I da Woyitaala tagayen raga. I ga da tagayen raga, gawulonun xaaru, koliyajonun xaaru.

Sallifanan ga wa kiɲene a wa taaxunu misiiden di. A ɲa debigumen ŋa Woyitaala, a ɲa alimaamin ŋa Woyitaala. A da deben su raga. Wuron ga ro, a taaxu, a da " salaatulifaatiyan " raga.

Ali saxunten wa xuben di. Ken koota tanɲere yaxanbaane w'a yonkin tangana. I nda raqen soxo nan bagu, Siixu Umoru Fuutanken wa Alla ɲaagana, samaqen wa roono Ali maxa xuben di, yinmu tanmi do fillo w'a yi. A ga na xuben tetten su faayi, a w'a ɲiini samaqen yinmen wa no. A na giri. A nda garabasu nan sigi baane, a na toxo xaarunu. Tanɲere ke yaxanbaanen diranten na ri. I ga na xuben raqen wuɲi, i n'a tirindi. A na ti konpen yan fagu i maxa samaqen ŋa. I na yinben kumu, i nta samaqe walla. I na ti : « Ali saxu ! Fo wo fo ra nta yanqana nan ri ro

katt'anken ŋa konpen di, n'oku toxo yere. » Tanɲeren yaxanbaanen na saage.

A nda saxu texen ŋa baane, Siixu Umoru Fuutanken na Alla ɲaaga. Alla na gide yanqandi, ke be gan xanta Ali ka ke tagayen ŋa. Gide ke siitinten na halliyaaxatabaanen ya. A na toxo dindana a yinmen di. Ali na garabasu, a na toxo xaarunu. Tanɲeren yaxanbaanen na ri i n'a tirindi.

Duna ga d'i tu bagu a yi, a ti : « Axa da killen wara de ! N ga ke be walla, axa m'a wari. » Tanɲere ke yaxanbaanen da killen wara a kaane. A ma xirixe ro i sin ŋa. A ri fanŋen ŋa a ma Somono tirindi fuure yi. A dangi, a ri Seegu Kura.

Seegu tunkanyugon d'a tirindi. A ti :« Bisimilla, manni na do an ŋa ? » A ti : « Kure. » A ti : « Taaxu, an nda ri a ga m'ike kari, anken nta warini. » A ti : « Yaala Alla ya n'an maxa yere ba ? » A ti : « Ayi. » Iyo, a ti ke be ga do ike batten ŋa, Alla w'a maxa. Baawo a d'a koyi ike yinme ya wuri, i d'a wari. Anken ra nta katta ken da. I wara i nan dangi.

A dangi, a ri Sunsanɲumadenba. A d'a tunkanyugon tirindi nan daga yanqa a yi. A da Ali bisimilla. I kira taaxunu. Lellen ga kiɲe, a t'a da : « Yugo, saado in ga wa wuyini yere, n n'an tirindi, yaala Alla tana w'an maxa yere ba ? » A ti : « Ayi. » « Iyo, » a ti ke be ga do ike batten ŋa, Alla w'a maxa. Baawo a d'a koyi ike yinme ya yi wuri i d'a wari. « Killen kini in ŋa in nan dangi. »

Yaxanbaane ke dangi. A ri ware Jaafarabe. Siixu Umoru Fuutanken da Woyitaala yokken bagandi, a da Seegu

yokken bagandi, a ri Sunsanɲumadenba yokken bagandi. A d'a batu m'i ga riini Jaafarabe.

Ali dangi, ken kootan ŋa debe nta Mowuti. A da killen wutu m'a ga wa riini Saarehamudallayi. Ken kootan ŋa Siixu Amadu Hamallabbo ya na no. Tandume wujune si yugo w'a maxa gurugo ke di. Gaawalle be g'i maxa kanbo tanmi do fillo ya n'a yi.

Maasinankon na ti " *yahataaki arataaki* ". I ga n'a sooti an ŋa n'a buxuti, a w'a ɲiini i da goron kanbu na siran mini, n'i kafu me yi i raqen ŋa a xumen fakkan wa sirajin do gorojin ŋa. I nda gaawallen fuutu bakka yugo be tinkanben ŋa, i na tahadaren boosi n'a kini an ŋa i na ti « " *jakku haako sukka hen* " ».

Siixu ri yanqa Jaafarabe. Wujunu ku tanmi do fillon taaxuranun sikki, a ti i nan yanqa fanŋen ŋa, i nan yanqi. I beesu yanqi. A ti i na sallijin katu. Beesu da sallijin katu. A ti i na " arakannu " filli salli. Beesu da " arakannu " filli salli. A ti : « I beesun saxu i kitti tayen kanma, an n'an yinmun koyi fankitten ŋa, an n'an jon koyi kinbakkan ŋa, an nan wuyi xenqene. Yillen ga na kare, an ga na kuyi ke be yi, an na ri a ko. »

Jaman wuyi xenqene. Yillen ga kare. I ga na fo be tirindi, ken na ti ike kuyi i ga yitten ya kanma. I ga na fo be tirindi, ken na ti ike kuyi i ga da jibe raga. I nda fo be tirindi, ken na ti ike kuyi i ga da dafe raga. I nda fo be tirindi ken na ti ike kuyi i ga fanŋen noxon ŋa.

Tijaani Amadu Tijaani ga da wulluhan salli, a ga yige nan duguta, beeteyen ga kiɲe bire be, i d'a tirindi. A ti :

« Nke ga kuyi ke be yi Baaba, “ *ne tiidi* ” (a xoten ya ni). »
A ti : « I kuyi, sere be ra ga wa dagana faaren ŋa Hamudallayi, an ga deben walla, ma sallijin ga na ɲi an maxa bito sikki. I da diinan soron xiri n’i tirindi, a ma kite. »

I da Baafin Danbele xiri, i d’a tirindi. A ti : « Bito sikki salliji ? » I ti : « Yabo. » A ti : Siixu ! A ga na wari ike maxa axa w’i kaana. A nta xawa warini ike maxa xa. Ike giri Jaafarabe kaanun ya, an gan d’i tirindi nan ti yille kareye ko n d’i kitten saxu wandi yaqen tinkanben ŋa, an wa sere kitana. Nxa salliji bito sikki, ike kille feti ken ŋa. Ike ni komen ya, i wa diinan di, tanjikke yidanqare botonten w’i maxa. Kame sogonen wuno w’i ya. I wa diina ke di, yugo be ga na yaada axa n’i xiri i n’a katu. Ike haaju feti salliji bito sikki. Ike do an ga nta me kanma yinme i nt’i teŋen roono ɲiiɲen ŋa.

Tijaani ga toxo taaxunu, a ti : « Baaba. » A ti : « N naamu. » A ti ike Tijaani Amadu Tijaani sallijin n’i maxa arijuma do arijuma ya yi. « Baawo xenqon w’a bonondini in nta xenqene, na wandi yaqen faayi ta sikko a w’a bonondini in nta ken ɲaana, nan soyi a w’a bonondini in nta ken ɲaana, ta duuru terenden w’a bonondini in nta ken ɲaana, digan kabanta konŋen w’a bonondini in nta ken ɲaana, yiganden ga nt’in raqen di kanbadosaaden ya n’a yi. »

Yaxanbaane ke taaxu jeyidaane kanma. Si yaxaren ya ni, a wuyin wa xaaxu tanmi do baane, mexen w’a yi, a ma renme saara abada. A toxo dagana m’a ga riini Saarehamudallayi kanfallun ŋa. Tijaani jigijippi ya. A d’i

doronmen ɲa n'a safa tageyen ŋa « asalamu aleyikum. » Amadu taaxunten ga jaman noxon ŋa, a xa da kuuɲinden saagandi.

Tijaani ri sigi jaman ŋa, a ma sere kuuɲi. Amadu ti Maasinankon n'a kuuɲi. I ti i nt'a kuuɲini, baawo mukken ya ni, a ri a ma sere kuuɲi. Amadu ti a kuuɲindi, a ga tageyen falle ike d'a ɲumi. Jama, axa d'a kuuɲi. I ti i nt'a kuuɲini. A ti Tijaani da : « Bisimilla. »

Tijaani ti : « I ga ri ke be jamu ya ni. O da kennen ya xata n'a girindi Woyitaala, o ken tanpinten ya ni, gelli a ga yere an n'a kini in ŋa. » Amadu ti : « A wa yere, xa Alla xoten ni, xalifa xoten ni. Daga an na kitaaben faayi, Alla ga da xalifan xotondi moxo be. N'a raga n'a kini axa yi, Alla kille fe. N ra nt'a yi. Axa g'a mulla an salli ya, in n'a sallindi. Axa ga w'a mulla in n'a kari, n n'a kari. Nxa, n ra nt'a kinni axa yi. Baawo a ri xaliife ya. » Tijaani ti : « Iyo ! An ga na kennen xata, a ga na ro xooran di, an ga na konto a kitta an na manne ɲaana ? » Amadu ti : « An na yinben ya roono a yi. » Tijaani ti : « Iyo, an n'an kiilun toxo ken di. » Amadu ti : « Yinben na mani biyini ? » Tijaani ti : « Sokki kaawante. » Amadu ti : « An n'an kiilun toxo ken ŋa. Saarehamudallayi ni " hudo keccon ya hubbataaki. " »

Yaxanbaane ke saage. A ga ri Jaafarabe, a ga ti : « Baaba. » Faaben ti : « Gore, kuuru an ga da fo wo fo ko, n d'a mugu. Taalu. » Faaben taaxu, a da " salaatulfatiyan " raga. Wuron di, Alla da " wuruhaanun " yanqindi katt'a yi. Saarehamudallayi gundon na yellen ya di, yeliŋen ya ni, a ga wa kinen noxon ŋa. Kinen wa jin noxon ŋa Hamudallayi

tagayen xoodon ŋa. M'i ga na kinen raga, n'a noxon booxo, na yellen kara, yeliŋe ke na kanpi. I ga ma ken ya kita falle, i ra nta katta Hamudallayi da. Wujunu ku tanmi do fillon xarabe taaxuranun sikki, tanjikke a do wujunu tunmi xarabe. A d'i xiri. A d'i tirindi a ma sere kita Baafin Danbele ga fe.

Yaxanbaane ke da killen wutu. A ga riini jin raqen ŋa Saarehamudallayi, kame yaxanbaane wa taaxunu, Maasinankon ya ni. Yahataakin w'i maxa (arataaki). Kun wa dagana taaxu na wulluhan sallen dugu. Kinen ga na bagu jin di, a wa saqa. Wulluhan ga na dangi, kiyen ga tawo, a wa yanqana jin di. Maasinankon na daga kaanun di. Koota su suxuba i wa dagana a tanga a ga wucce ke be ɲaana sellan ŋa.

Baafin Danbele ri kamen yaxanbaanen ŋa taaxunu. Kinen wa saqa. A d'i tirindi. I ti : « Ke ni Siixu Amadu kinen ya. A wa jin di, a nda bagu saado wulluhan sallen ga sallini. Kame yaxanbaane ya n'oku yi. O w'a tangana. A nda ro jin di, o wa saagene dagana kaanun di. An xa ri manne yi ? » A ti i ri do ke kine ya. Ike ni Siixu Umoru Fuutanke komen ya, i roye diinan di a do lenki naxa, o da tanjikke do debu ɲeri ya yokken bagandi. A ga d'i wara do fo wo fo, i do ken wa dagana. Xa n'axa moxon sirondi. I wa kinen deŋene Jaafaraabe.

I ti : « An toxo ? » A ti : « Segikoloɲogomeera Muusabaafi Cakkito. » Maasinankon kori ke digaame teloŋondini.

A tiigi kinen ŋa, a do a garabasu nan sigi. A d'a saxu i kunken ŋa. A d'i kittiteyen do yidanxaren wutu, na kame ke yaxanbaanen katu n'i saxundi. Baafin do kinen daga. Yaagun maxa, Maasinankon da du wara jin ŋa, i ti i ra nta dagana a ko Hamudallayi nan ti yugu baane da Maasina kame yaxanbaane katu. I ra nta dagana.

A do kinen ri Jaafarabe. I d'a saxundi n'a noxon booxo, na yellen bagandi n'a kara, waalu-waalun kanpi. Gidimaxankon na ti “ jenjeerinxulle ”. A daga sigi dibalinŋen ŋa Saarehamudallayi, ɲiiɲen toxo Sarallene.

Amadu ti Maasinankon da : « Axa wa ke yeliŋe tu ba ? » I ti : « “ *Ala*. ” » A ti : « Ke ni in yeliŋe be ga kinen noxo di jin di ya. Siixu kome Baafin yan da kine ke raga, a do a ga daga. » I wa yaxanbaanu tanmi do fillo muurunu, i g'i xayini Kuntenkon ŋa. I kisima yan da tannaxate siine ɲa xiliwan ŋa batti baanen ŋa, a ga wa Alla ɲaagana.

A da yaxanbaanu tanmi do fillo taaxundi siyigun kanma. A ga wa digaame be koono, a d'a safa bataaxen ŋa. I do a nan daga i n'a kini Kuntenkon ŋa.

I da koroosen saxundi na “ alifaatiyan ” wutu. Siixu samaqen d'i yinkollon bagandi, tanmu do fillo. Kuntenkon d'i kutu. I ti : « Xa daga, xa n'a ko Amadu da, a do Siixu nan gaja. Samaqe be ga w'a maxa ɲiiɲen wure yinmu tanmi do fillo ga w'a yi, o d'i kutu. »

Siixu Umoru Fuutanken ken do kuren dangi. A ri Saarehamudallayi raqen raga laxasara. A d'a ɲi tandume ke wujunen doppi yugon su bagu, nan daga fuxu gunnen di. Fuutankon toxo bunan katta ma kiyen ga wa xenne. I ri

tagayen ŋa, i da xirixun wasa. I da siinun yetu, i da futuron sallijin katu. I ga wa sallini, arakan baane, fillandi Siixu Amadu bagu xurayen ŋa. A ti tandumen wujunen na bunan katu Fuutankon ŋa tagayen ŋa. Bunan toxo sefene. Mexen wa yanqana xoyi jin moxo.

Baafin Danbele da “ salaamu aleyikumu ” ɲa sallen siginte. A da yidanxaron wutu, a d’i siiti i xoodon ŋa. A da dunqanŋun ro i feqen wure, a d’a katu. A ti : « Fo wo fo ga ni kome, a na salamaleyikumun ɲa. » A ti Siixu da : « Gore ! Duna ra nta ɲaana salamaleyikumu Allahu akibaaru. Daliilu be ga w’an maxa, an na Alla ɲaaga, kiyen nan bagu kinbakkan ŋa. »

Elimaane Sire Sanba Denba Haluwaara, a da Alla ɲaaga, kiyen bagu kinbakkan ŋa. A ti Fuutankon da : « *Habbe, ngabbe, jalten* (Xa da xirixun siiti, axa n setu, xa ri o n bagu). » I da killen wutu. Fuutankon wa terene kiyen ŋa, Maasinankon wa bunan katta wuron ŋa, m’i ga wa riini Maanumaanu xurayen ŋa. I yanqa na xirixun bagu i siinun ŋa. I taaxu.

Ken falle, Siixu da yaxanbaane wara Koomaxan Maagasa, Jiifon Tunkara ni Jiifo Laamini, a taaxunten wa Jibaxangillen kanma. « Yaala do kanfallun ŋa, an ga na dala wari noqu be, an n’a ko o da. » A toxo yaalana a do Jibaxangille ke m’a ga wa riini Maasina kame yaxanbaane saxunten ŋa jin raqen ŋa. A d’i kuuɲi. A ti : « Axa giri minna ? » I ti : « O giri Saarehamudallayi. » A ti : « Axakun ri manne yi yere ? » I ti : « Siixu Amadu yan ti o nan ri ke ji tanga, Fuutankon nan maxa a mini. Baawo a na Maasina

ɲiiɲen ya. An xa ni ko yi ? » A ti ike ya ni Koomaxan Magasa yi. I ro Siixu diinan di Kagorota ya, n'a wara yere, a ga da kame yugo wari noqu su, a w'i koyini i ya, i baane w'i ragana. Axa n'axa moxon sirondi. Sumalle ke be ga w'i maxa, i w'a fakka. Alla ga na duŋe, Siixu wa sallijin ragana t'a yi lenki.

Yaxanbaane ke yanqa. A da sumallen tunnindi jin di m'a ga wa fakka, a d'a fanama gerebuusin ŋa. A d'i tayen tan ro alikeebun di. Noogen ga kiɲene kanmun ŋa bire be, i da kame ke kattan tukka a yi. A d'i degeren ɲa na mexen ferefetu bakka xirixen di, a taaxu.

A daga jin kini Siixu yi, a saage riini katta Maasina kamen yaxanbaanen ŋa. A d'i buxuti, m'a ga w'i rondini Saarehamudallayi. Yillen ga kare, Siixu Amadu da yaxanbaane taaxu si yugon kanma, nan ti a n daga a ko Siixu Umoru Fuutanken da, a na xura a da Maasina ɲiiɲe, ike ya fo ni. Xunbane yillen ga na kare, n'a wutu Hamudallayi, nan daga a taaxu Simaaye, badage su ga wa gunnen di, i wa wujunu tanmi donbi yugo sigindini a wure. A nta kirana Maasina ɲiiɲen di. A na xura a da nan ti Alla ya fo ni kanmu, ike Amadu ya fo ni ɲiiɲen ŋa *(Alla jeyi kanmu, miino Amadu jeyi leyidi).*

Iyo ! Wuron ga na ro gunnen di, yugun ga na taaxu, batunun ga na taxandi baane, yugu beenu ga wa sere karini, an na kun ɲiini sarallene ya. I nuxunen jin ga bakka nan tolli. An ga wa ku beenu ɲiini saqa nan xenqe m'i ga xiirindi, yillen ga na kare kun kalla ya. Ken biren ŋa poyi baane yan timiini. Karadigijanbanun wa gingonmo. I wa Alla

ɲaagana yillen ga na kare seren nan kara. I na yaaxanfuccen kita n'a toni. Turuŋun wa gingonmo, tuunun wa gingonmo.

I wuyi battun ŋa, poyi yan wuyi tinmi. Yillen ga wa karene, Siixu Amadu Hanmallabbo, badage su ga Maasina kanfallun ŋa, a da wujunu tanmi donpi yugo sigindi a wure. Tuwaanan ya ni, xason do saanen taagumansen w'a gijimen ŋa. Kuren ga na janbandi baane, turuŋun w'i batta.

I toxo dagana m'i ga wa riini Maanumaanu xurayen ŋa. Maasinankon daga sigi. I da gaawallen ɲorondi kanmun di. A nan xuranta xaalisin ŋa. A soome ke ra wa saasen bagandini. Kanbo tanmi do fillo w'a yi. A xaren ni mexen ya, a funsen ni mexen ya. Baane su taaxunten wa si yugo kanma, siran do goron w'an kanbantiŋen ŋa. Xaasan wunon do a doroken w'an ŋa. Fuutankon toxo taaxunu. Yaxanbaane wa no a koota, a kanu. A ti Siixu da : « Siixu ! » Siixu ti : « N naamu. » A ti : « Oku riye yere, a ga nan fuŋu koye yi, jaaxa suumanten ya faayi ke, dullen ga ɲaana xoyi i n'o kari. » A ti : « Ken ni kan ŋa ? » A ti : « An yaaxen ga wa ke be yi, suumanten ya ni. » A ti : « An yaaxen wa ke yi ba? Ke su ni Maasina gaawallen ya, i ga d'a soomen ɲorondi kanmun di. », « Eh ! Ayiwa, » a ti : « ku ga n'a ɲa Maasinankon ya, oku do ku ra nta gajana. » Siixu ti : « An yinmen wutu, an na kanmun faayi. Tagefoonu be ga Alla maxa, i ya nan xoora ke gaawalle yi. »

A d'i yinmen wutu, a da kanmun faayi. Ken biren ŋa, Alla da malikiyan yanqandi, a su do kanpa xoore. Kanmun raqen ŋa Alla d'a wuɲi Siixu Umoru Fuutanken da. N'a wutu

kanfata fanan ŋa n’a wara kanfata ɲerundin ŋa, malikiya su ga ɲi gajana jahadun kuren di, a su dinda. A ga da kanmun faayi, a ga ti :« Eh ! » Diinan kira gajana ma futuron ga wa kiɲene, kanbo ma kiɲe me yi, raqen booxe. Siixu ti : « Xa da ke wutu bakka diinan di. Ayiwa, n ma sere su ɲaamari, an ga Fuuta jaman ya di, an ga w’an yinmen wuttu na kanmun faayi, o do kiyen ga wa xenne. Xa maxa kanu ku yi. Xa tawuhiidi t’Alla tunkaaxun do a dorontaaxun ŋa. Nke Siixu Umoru Fuutanken da Alla ɲaaga ya, jahadun wutiran do a ɲemera, yonki su ga na toxo inke diinan ya, an yaaxon wuɲini Arijanna ya. Xa tawuhiidi t’Alla tunkaaxun do a dorontaaxun ŋa, axa nan gaja. N na kaafirinun ya tuubindini. »

Banfin Danbele tere, a ri sigi a yinmen di. A ti : « Elimaane Sire Sanba Denba Alimuxutaari, Muxutaari Sire Sanba Denba Alimuxutaari, N'gaari Hamudallayi, N'gaari Woyitaala, N'gaari Dingiraye, N'gaari Kuɲakaari, N'gaari Yelimaane, N'gaari Ɲooro Mango, N'gaari Makka Madiina, Afo Duniya, Afo Laakara. N w’an ɲaagana in ga da ke be ɲa diina ke di, taqe be ga w’in maxa Laahara, an na Alla ɲaaga an n’a koyi in ŋa saasa gelli in ga ma kara. »

Siixu ti a na gubullenmen wutu. A d’a wutu. A ti : « An wa dalan noqu tu ba ? » Baafin ti i w’a tu. A ti : « Daga a faga jin ŋa, an do a n ri. An ga na ke be wari, an ga na ri an n’a ko. »

Baafin daga. A ga wa riini dalan ŋa, a da ɲi a kaawa. Sokkinxayen bagu a batten ŋa. A da hooro yaxaru filli ɲi taaxunu, i nan faranfara, i faton xawun ya ni, i

yaaxanfunsun faranfaron ni, finayunsikki do xurayunsikki w'i ya. A d'i kuuɲi ta sikko. I m'a ɲumi. « Eh ! », a ti, « sariyan d'axa raga. Hari wandi yaqen ya, sere ga n'a kuuɲi ta sikko, a daga a n'an ɲumi. A du ma daga yugo na yaxare kuuɲi mene. Nke ga d'axa kuuɲi, mukkun ga n'axa yi ya ni. » I ti : « Maxa o tanpindi ti digaame yi de ! Oku ra nta sefene wandi yugo da. Alla m'o ɲaamari. O kiina toxon ya ni Baafin Danbele. A ga Siixu Umoru Fuutanken diinan di. A wa kalla lenki, n'oku ɲi Arijannan goorun ŋa. Oku n'a kande foonun ya, o ga ri wanqindi. O ra nta sefene an da baawo o nt'an tu. »

Yaxanbaane ke saage riini, a ti Siixu da : « Siixu ! N daga. » A ti : « An da manne wari ? » A ti : « N ga da ke be wari, saado in ga w'a koono an da, n w'an tirindini. Diinan ŋa, n'a wutu yere nan daga a wara Fuuta, ko do ko toxon ni Baafi ? » A ti : « An baane ya ni. » A ti : « N da hooro yaxaru filli ya wari, i ga t'i kiina toxon ya ni Baafi. A wa do Siixu Umoru Fuutanken ŋa. A wa kalla lenki. » A ti : « An ya ni. An ga da ku beenu wari, ike ya nda Alla ɲaaga na kun koyi an ŋa. Taqe be ga w'an maxa no, Alla ya n'a haqen tu. »

A da muxutuuminu ku tanmi do fillon bagandi n'i saxundi. Kame ke sogonen wunon w'a yi, a nt'a togaɲini. A da tanjikke ke yidanxaren wasa n'a saxundi. Labu baanen w'a maxa. A d'i kitten wutu Amadu komen da, Yaranga Taamura. I toxo regene katta me yi, nan ri sigi. Baafin t'a da : « Anken ni ko baane yi ? » A ti, ike ya ni Yaranga Taamura yi. I na do Siixu Amadu Hanmallabo ya yi. Gelli i

ga saare koota be a do lenki naxa, a yinme ga wa ke be yigana, i na ken ya yigana. Yiden w'i maxa, gaawallen w'i maxa kanbo tanmi do fillo w'a yi. Barayen wunon do a doroken ya n'i ya. I wa diinan yinmen ŋa tandume wujune, komen ya n'i ya.

« An xa toxo ? » A ti, ike ya toxon ni Baafin Danbele. I na do Siixu Umoru Fuutanken ya yi. A wa bakka Fuuta Dingiraye. A da ta ɲeru ɲa hijun ŋa kinbakka. Jahadun w'a maxa. « *Alla taji balde keeferun* » w'a maxa. Kame sogonen wuno w'i ya, dunŋaru sikki w'i yinkollan ŋa. A da Alla ɲaaga i da, i da Arijanna hooro yaxarun wari n'i toxo duna di. I wa kome mundunu ke be ga xoyi i moxo. I do a ga wa kalla do me yi, i do a ga wa telle do me yi Laahara.

Baane su d'i safayun bagandi n'i saxundi, n'i kitten saxu i kappallenman kunken ŋa. Diinan toxo sooxono, i wa regene. Komo ku filli ga toxo regene, baane su d'i kitten do labon bagandi, n'a doppa baanen gijinmen ŋa, n'i kitten do labon yanqandi. Komo ku filli xeere nan daga xenu. Maasinankon da Yaranga Taamura wutu. Fuutankon da Baafin Danbele wutu.

Siixu Umoru Fuutanken taaxu. A ti Fuutankon da : « Tinne ! Xa da Alla raga, axa nan tawuhiidi. Yugo su ga sin kanma marafan ga w'an maxa, an na yitti xoore muuru, an nan daga sigi a falle. Axa nan maxa marafa katu Maasinankon ŋa de ! Axa n'a katu i siinun ya. Ke be sin ga na xenu bakka a wure baane, a yinme wa saqa, axa ga w'a karini. Nxa, axa ga na marafan katu i yinmenu ya mexe nt'i roono. »

Fuutankon ga na marafan soli, i n’a tukka si yugon ŋa, n’a taanun naxati katu bakka a wure, a na xenu. Maasinanken na yanqa, a n’i xaasan fuutu bakka xirixen di, a n’a boyi nan saxu. An ga na ri n’a tirindi, a na ti : Eh ! Ike taaxunten ɲi si yugon ya kanma, taanu naxati ya n’a yi. A ra wa wurunu. A wuru a ma kisi kallen ŋa. Ike nta wurunu i g’i toxon bonondini. Yanqa, ke be g’i karini i n’a ko an da. An nan daga giden wutu, an n’i yinmen kara. Ken ga fe mexe ra nt’i karini. »

Fuuta ga digi Maasina yi, Maasina maabun giri nan sigi. I ti : « Siixu Amadu Hanmallabo ! An ya faaban giri yere nan daga kinbakkan di ta ɲeru. Nan daga Tunka Kallanŋunten ɲaaga fo yi, ke be me ga nt’a yinme maxa. A d’anken kini a yi. An ri yere wolin ya n’an ŋa. Xason do saanen marikanten w’an gijinmen kanma, Maasina su taaxu t’an ŋa. Siixu Umoru Fuutanken faayi Maasina bonondini. Daliilu ke be ga w’an maxa, an na Alla ɲaaga kanmen nan ri, Fuuta bunan nan safi. »

Amadu da Alla ɲaaga, kanmen ri. Fuuta bunan safi. Maasinankon da gaawallen wutu. I toxo Fuutanken sufana i w’a buxutini. Kanmen da ɲiiɲen safindi. An do si yugon wurunte, deerun w’an ragana. Seriforen do jin toxo wurunu ɲiiɲen kanma. Sallifanan ga kiɲene donpi yigun korobinsen da ɲiiɲen juri. Xoben saage donxono. Sigumu filli wa telle takki me yi nan xenu, baane nta baane walla. Laxasaran ga wa kiɲene, Elimaane Sire Sanba Denba Haluwaara, a da koroosen saxundi. A d’i kittun filli wutu kanmun ŋa na Lajimu Kaman ɲaaga ti alfatiya binnen ŋa.

Kanmun raqen wuɲi, malikiyan yanqa. An wa haadamarenmen walla saqa, foren ga bakka do a raqen do a nuxunen ŋa, mexe raqe nt'a yi. I da Maasina bonondi. A daga taaxu, a ti Fuutankon nan ri. Wujunu ku tanmi do fillon taaxuranun sikki, tanjikke do wujunu tunmi xarabe, i ga laxasaran sallini, soro tanmi do ɲeru ya na do a batten ŋa. A su ɲeme. Soro ku tanmi do ɲerun t'a da : « Siixu, o n maxa wuyi ! Maasina ɲiiɲen ŋa. »

I ga da laxasaran salli, i toxo taaxunu. A koota, ji ntaxa, fo wo fo nta. I ga wa tini i wa gilli, i do ɲogongumen yogo gemu. I d'a tirindi : « An giri minna ? » A ti : « Degenbere. » I ti : « Degenbere na minna ? » A ti : « Axa yaaxen ga wa gide ke be yi. » I ti : « An giri no kan bire ? » A ti i ga da suxuban salli. I ti : « An kira minna ? » A ti i ma kira noqu. I ti : « An yanqa minna ? » A ti i ma yanqa noqu.

I ti : « Eh ! O ra nta dagana wuyi non ŋa. Ɲogomen kiye terende gelli suxuban salle ma saasa, o ra nta dagana. » Siixu Umoru Fuutanken ti : « Xa taaxu. » I taaxu. Soro ku tanmi do ɲeru, baane su n'i kitti tayen saxu baanen kunken ŋa. An n'an kitti noogen bifindi an yaaxon ŋa. A da koroosen raga. Kamen ga tinmene bire be, a ri i yerendi gide ke kanma. A ga giri nan sigi giden kanma, a ti : « Yere ya ni Degenbere yi ba ? » I ti : « Yabo. » A ti, sere nta Alla tuunu *(Alla andataaki)*. Ike ga da jahadun muuru kinbakkan ŋa koota be, Lajimu Kaman d'a kini n'a wutu Degenbere ya katta Degenbere. I d'a sinma, n'a wutu Fuuta Degenbere yi ya ni, nan daga a taaxu Degenbere be ga Alla faaren Mediina kaaran ŋa ken ya ni. I m'a tu nan ti Degenbere

tana wa yere. I ntax'a tu Degenbere be ga ni. I xa nta Alla ɲamariyen sooxini.

A ti soron tanmi do ɲerun da: « Xa da kunme muuru, axa nan ro. Sere be ga n'axa muuru a na waase axa walla. » A da Xaado yaxaren xiri, jin w'a maxa, a da sallijin katu. A da jonbanguman bagandi, a da Alla faaren yinmen yintun bagandi, a da xoodan bagandi, a d'i koroosun bagandi, a d'i kini yaxaren ŋa. A ti : « An na tigiti ku ya. I renmen wa riini yere, a toxon ya ni Tijaani, an d'a ɲi sefene a jigijippi ya. An na ku kini a yi. A nd'an tirindi, an na ti i ro ke gidinkunme di. »

A ti soron tanmi do ɲerun da : « Axa nda ro, gelli sere baane ga na bagu bakka axa yi, axa na bagu non ŋa nan daga ro noqu tana. »

I ro, i taaxu nan dalla. Jogoranme be ga w'i di, a furunfunti bakka. A ti ike wa dagana sinmen muuru. I ti : « Eh ! An na sinmen kitana minna ? » Iyo, a ti i wa dagana, m'i wa hari tafedari kaawante ken kitana n'a ri i raqen ŋa. A ga bagu, a do Maasinankon ri gemu killen ŋa. I dira a kanma n'a raga. A ti : « Xa maxa in kari. Xa da sinmen kini in ŋa, n na Fuutankon noqu koyi axa yi. » I da sinmen kini a yi. A ga d'a mini, a ware i kaane. I toxo dagana. Saado a ga wa riini, Fuutankon bagu nan ro noqu tana. « Ayiwa ! », a ti : « I na yere ya. » I ti : « O na ku kitana kan moxo? » A ti : « Xa daga suwa, o na sokken riiti, o na yinbe ro a yi. » I daga suwan do sokken riiti. I da yinben ro giden ŋa m'a ga wa fentini, nxa sere nta no.

Futuron ga wa kiɲene, Tijaani Amadu Tijaani ri. A taaxunten wa jeyidaane kanma. A wa direne do giden kanma Banjangara yi. A wa du da : « Eh ba ! Ba yo ! Eh ba ! » Ma Xaado yaxaren ga w'a walla. A da gidinkunmen ɲoomi a yi, a ti : « An faaba ro yere ya. » Tijaani sigi non ya yi, n'a gangu. Yogonu na ti a da a ɲumi ta baane. Yogonu na ti i sefe. » A ti xaado yaxaren da : « A ro yere ya? » A ti : « Yabo. » A ti : « A da manne toxo an maxa? » Yaxaren d'i bagandi a d'i kini a yi. A ti : « An na daga taaxu Banjangara. Makki wa Fuuta, Madaani wa Kuɲakaari, Muntaxa wa Ɲooro, Amadu wa Seegu, Daaye wa Jaala, anken nan daga taaxu Banjangara. »

A daga taaxu Banjangara na tagayen taga. A da Gurudanmun do Xaadonun muuru, wujunu tanmi do fillo xarabe. A kiinayi. Baawon katundi, Maasina fanŋen ro. Fanŋen ken xa ga na ro Maasina, sin su wa dagana saheli ya. A da fuurun xobo, nan ri Maasina ɲiiɲen di xasu tunmi. Yugo be saareyen ga xaaxu ɲeri, a n'an wara, yaxare be noxon ga kiɲe xasu ɲeri, a n'an wara. Ku ga fe, yugon do yaxare, Maasina, a d'a su xannen kutu.

Kiinayen ga bagu, Maasina sokken ga kaawa, a da kuren girindi, i da yinben rondi gelli Banjangara a ma kara ma Xudaccu. I ga d'a tirindi, a ti i d'i faaba tanbon ya tuga.

Ken ya ni in maarenme, i be ga na ti ke duna, a na ti hayi an ŋa sa ke leminaane. Baawo Alla demu na Mahamadu Abudalayi Suwaadu kawandi. N'a rondi konpen di, raqe nta konpe ke yi. Yeliŋen wa kappa a yi ken konpo baane noxon ŋa, a d'a xata m'a ga wa tanpini. A konto a ragana. A ga

tanpi, a daga taaxu. A ti yeliŋen da : « Anken ni manne yellin danbe yi? » Yeliŋen ti ike ni duna ya. Kame siine do koota baane su ya nan baana.

Ku d'i kiyen ɲa nan daga saxu. Jinnanu fe, malikiyanu fe, hadamarenmun ya ni. An gollu ku ya ni tanni, o ga w'i masalana. Hooren ga n'i du do ke be sinma, an ɲaana ken ya yi.

Karunga Jaawara do Fuuta Diina

Siixu Umoru Fuutanken ga ri Fuuta Tooro, a d'i ɲaaga jahadun ŋa, i bara. A d'i ɲaaga ta fillande, i bara. A ga d'i ɲaaga ta sikkande, i ti : « O wa dagana me wari. » Fuutankon daga me wari. Jaaxa i ga da me ɲi noqu be, Siixu Umoru daga du yilla jabangurudan ŋa, a kira i terinkana.
I da girifen jongi a yi, i m'a tu. I ga duguta mewallen ŋa, i ri kaanun ŋa, nan daga katta Siixu Umoru Fuutanken ŋa. I ti : « Siixu ! » A ti : « N naamu. » I ti : « An ga d'o ɲaaga jahadun ŋa, muruxunten wa Fuuta gelli an ra ga Alla ɲaagana o d'a ga wa dagana. O na daga an deema jahadun ŋa. » A ti i ra nt'a yi. N'a wutu yere nan daga a wara Makka, nan dangi Makka nan daga a wara kinbakkan ŋa, duna noxo ke daroyen ni kamo karagi siine terende ya yi. An ga daga noqu su yi, an wa ken muruxunte ɲiini no. Ike ra nt'a terendini. I ti : « Yaala o ga wa do ke be an wa tu ya ba ? » A ti i w'a tu. « Axa na do Fuuta kollangan ya. Ken ra nta dagana. »

Nxa soro beenu ga na daga do diinan ŋa, Alla wa baraken roono kun di. I beenu ga na toxo yere, axa ga toxo yere do soxen ya, hari na baraken ro soxen ŋa. Nxa, a ma ti hari na baraken ro i kamanu do i kitawun ŋa de ! I soxono ya abada, mukke nda yanqa i ya, i ga w'an dorono ti yigandi sire be, ken ni larun ya.

Siixu Umoru Fuutanken daga jahadun wutu Dingiraye. A ri Tanbabugari raqen raga Tanbawura. Tanbakunda fe de ! A d'a yokken bagandi. A ri Garan Masa raqen raga Kuɲakaari. A d'a yokken bagandi. A ri Ɲaxalengaran ŋa Yelimaane, a d'a yokken bagandi. A ri yanqa Ɲooro Xoore. Juumu Kaban wa no, Alla dugulen toxon w'a maxa. A d'a ɲaaga, Juumu Kaban da safayinlenmu tanmi do fillo dabari n'i kini a yi, na alifaatiya wutu a da. Siixu ti i d'a tu. Alla da ren yugu tanmi do fillo ya laayidun wutu i da. An ga da safeye su safa, renme ya toxon n'a yi. I nta do ken ŋa. Allaɲaagegiden w'an maxa, an n'a kini i ya, i n'i teŋen taaxu a yi ta sikko.

A da giden bagandi, a d'a kini Siixu Umoru Fuutanken ŋa. A d'i teŋen taaxu a yi. A taaxu Ɲooro na tagayen taga. A da Ɲooro Jaawara ɲaaga, i tuubi. A da Kagorota ɲaaga, i tuubi. A da fullun ɲaaga, i tuubi. I da diinan senbendi Ɲooro, juman tage.

A da gangon gangu, sere su kiye terende ra ga wa juman tagana an da, an ga wa riini sallifanan gemundi, an nan ri juman salli.

Ken koota, jinna yugu xase Sinqe Silemaanu, a wa saqa Jegibe. Sere kari kinnan w'a maxa, tagantaanen w'a maxa, mariton w'a maxa, ɲonoko funsun sikki w'a maxa, fatangadan w'a maxa. A nda ro gunnen ŋa, a wa wandi faaba karini. Tenen Jara w'a maxa, jinna yaxaren ya ni. Konbotabaanen ga wa sikki a gijinmen ŋa. A taaxunten wa jiba xurungun binnen kanma. Kuren w'a maxa, a ga na ɲi riini salli Ɲooro, wujune do kamo karagi xarabe wa do a batten ŋa. I na ri salli. Sallifanan ga na salli, i na saage. Fullun na ti a da « Karunga Ceddo ». A da ta fillo ɲa. Ta sikkande, a da Fuutankon tirindi Ceddo wure ya. I ti Ceddo na xoyi sere be ga ma tuubi ya. A ti : « Siixu ! » Siixu ti : « N naamu. » A ti : « An nan sefe Fuutankon da. Ike feti Ceddo yi de ! » Fuutankon ti : « Anken ni mani ya ? » A ti ike ni Jaawaranken ya. I ti yaala Ɲooro yere Jaawaran digaame duran w'a di ba ? A ti a w'a di. « Iyo, » i ti : « O w'a mulla an na Jaawaran digaamen ko, o n'a mugu. » A d'i kitten doppa tagayen ŋa, wujune ke do kamon karagi marafa, i da kattan taxundi. Bunan tiiden d'a finandi. A ti : « Ke ya ni Jaawaran sefen ŋa. »

A do wujune ke do kamon karagi xaraben saage, a da Jabbige muuru. Juma fillanden ri, i ma ri salli. Juma sikkanden ri, i ma ri salli. Siixu da faaren xayi a yi. Eh !, a ti, ike bara ya mene. Kingi jaarun giri nan sigi. I ti : « Axa n'a tu de ! » Karunga ti i bara, Sirakoro bara, Menebiidu bara, Turungunbe bara, Jaara bara, Xudaccu bara.

Siixu taaxu. Jumaanun sikki ga tinme bire be, a da salaatulufaatiyan raga, Alla dugulen toxon ya ni. Jinnanun

giri Ɲooro wuron kaananan ŋa, nan daga Karunga siiti Jabbige, nan ri a do kaccun saxundi Siixu Umoru Fuutanken wure Ɲooro. A d'i kitten saxu a kanma. A ti : « Karunga ! » A ti : « N naamu. » A ti : « An wa yere tu ba ? » A ti i w'a tu. Siixu da kaafan bagandi, nan ti Karunga : « Juma riye an wa riini salli ba m'an nta riini ? » A ti i nta riini. « Iyo ! », a ti : « An ga nta riini, n w'a karini. » Karunga ti : « Ke labo be ga w'an maxa ba ? » A ti : « Yabo. » A ti, ke ra nt'ike Karunga karini. Baawo ke gan katti ike karini, i nta tini i da Birante Karunga. Birante da yugu karagi ya saara mene. Ike nan xasa fillon ŋa, fillon nan xasa ike yi. Jinnan ya n'an maxa a d'in riiti. Jinnan w'in xa maxa, a ra w'in denne Jabbige. Yaxanbaane ke saxunte, a da Tenen Jara gangu. Jinna yaxare ke d'i kitten fuutu gelli Jabbige, na Karunga do kaccun wutu Ɲooro, nan daga saxundi geden di Jabbige.

Ken koota, geden jaabanten w'a maxa tandume sogone. A nda ɲaaxama, a wa yanqana geden di. I na giden bifindi a raqen ŋa. An ga na Alla ɲaaga, an nt'a walla. Yillen ga na kare, a na bagu. Siixu da kuren girindi Ɲooro, i ri Jabbige raqen raga. A ti wujunu tanmi do fillo na deben kinxennan raga, wujunu tanmi do fillo na saahelin raga, wujunu tanmi do fillo na fankitten raga, i na kinbakkan wara Karunga kaane de ! A na bagu. I toxo bunan katta.

Beeteyen ga kiɲe, yaxanbaane ke da kuren bagandi. Wujune ke do kamon karagi donpi yugo, jiba xurungun binne, dafan binne, bongu, ceero, caaju, dafe be korobinsen xullen ga ni, a nt'a yi. Si yugo su g'a di, yaxanbaane w'a kanma, latagiirin w'an maxa, raqu filli w'a

yi, bunan do mexen w'an maxa, wolonŋen wunon do a doroken w'an ŋa. Muxutuumi xooren baratinten w'an jon ŋa. Yaxanbaane ke yinme kurufi xooren w'a yinkollan ŋa. Fatangadan w'a maxa. A wuyin wa tanɲere do xaaxu sikki. A taaxunten wa si yugon kanma, a wuyun wa tanpille do xaaxu sikki. Salli fanan ga wa kiɲene, a d'i saagandi.

Ken falle yaxanbaane giri nan daga katta Siixu yi. A ti : « Elimaane Sire Sanba Denba Haluwara, n w'a mulla an na duwaawu kini in ŋa, n nan daga Karunga raga. » A ti : « An yaaxe nta Karunga yi ba ? » A ti : « N yaaxen w'a yi. » A ti : « A nta ragene kundu. Ke be ga w'a ragana ken ni Alla toxon ya. Marafa ra nt'a ragana, kitte ra nt'a ragana, fatangada ra nt'a ragana, mexe ra nt'a ragana. » A saage Siixu ɲaagana, m'a ga wa tinmene ta sikko di. Ayiwa, a ti : « Daga, ike m'an ɲaamari an ga w'a ragana. An ga n'a raga a nan liŋi in da. An ga na konto a yi xa, i nt'an langana. »

A da killen wutu m'a ga wa dagana jaatari yaxanbaane ke kaane. Latagiiri ke be ga w'a maxa, a d'a tukka a yi na kattan taxundi. Karunga m'a faayi. I toxo dagana. A saage dagana sigi a kaane ta fillandin ŋa. A da xaraɲa ke tukka a yi na kattan taxundi. Karunga m'a faayi. Ta sikkandin ŋa, a ri a yi sikki du kaane gidinnuxunnen ŋa. Karunga do si yugon daga jaatari a kaane. A ti a da : « Kaawu, an na manne muurunu ? » A ti : « N na do an ya yi, n ga w'an ragana. » « Eh ! », a ti : « Nke ni Birante Karunga ya yi wo. » A ti : « N w'a tu wallahi, n w'a tu. N na do an ŋa in ga w'an ragana ya. »

« Eyiwa ! », a ti : « An moxo sirondi. » Karunga d'i yaqen taaxundi gidinnuxunnen ŋa. A d'i kitten ro sikkaaran di, na fatangadan bagandi. A d'a dabari ti tanpille do yanxabaanu karagi ya yi moodin ne. I d'a saxundi xaariten di siine xasu tanmi do fillo. Haadamarenmen foren wa kappa a yi, kateyen wa kappa a yi, tuurukanben wa kappa a yi, kanŋen wa kappa a yi, yaxarin xooren salli jin wa kappa a yi. A ga n'an sanpa an yinkollan ŋa, koosinden w'a wuttu gelli an tandegeren ŋa, a ga na ɲi kiɲene an xorin fuulan ŋa, ken bire an neenen bagu an fuŋu sogone. A toxo a xatana, a toxo a xatana, i ga wa riini Fuuta diinan ŋa, a da si yugo ke ɲa, a d'a kobi. A daga jaatari a kanma, n'a sanpa i yinkollan ŋa, a neenen toxo yarayalla. Siixu ti : « N da ke ya ko an da. An nta Karunga tu. »

Siixu do kuren giri Ɲooro, i ga ri Jinnamaxanbugu, a ti : « Yere xa toxo ? » I ti : « Yere ya toxon ni Jinnamaxanbugu. » I dangi. I ri Sirakoro, i dangi. I ri Turungunbe, i dangi. I ri Meenemeeno, a da katta baane katu Fuuta yi, a da yinben ro deben ŋa. Siixu ti : « Yere xa toxo? » I ti : « Meenemeeno. » A ti, *Meenemeeno : « Mawuna ta Meenemeeno fusa ta (*Debe ke nta karene a ntaxa xoorono). » Siixu Umoru Fuutanken ga dangi na kaanu beenu ɲi no, kun kaanu ya na no. Fo nta kappa i ya, fo nta bakka i ya. I ri Basaaxa. A da katta baane katu, i dangi nan ri Nsanna. Elimaane Sire Sanba Denba Alimuxutaari Haluwara, i da guppunxullen sigindi, a taaxu.

Ken koota Baafin Danbele wa do a batten ŋa. Diinan darappon n'a ya maxa. Kame sogone wuno w'a yi, duŋaru sikki w'a yinkollan ŋa, tanjikke yidanxare segunten w'a maxa, n'i boto, kaccun w'a yi, i wa siitini a xoodon ŋa. A ga na ro jahadun di, a wa yidanxare wuttu i tayen di, a wa yidanxare wuttu i noogen di. Dunxanŋun do fulun wa do a batten ŋa. Ganbarigumun wa do a batten ŋa, a wa poyi regene.

Moodin ro xiliwan ŋa xaso do bito tanmi. Diina be ga wa do Karunga batten ŋa, i sanqi.

A da Alla ɲaaga, na Karunga yaqen kita. A da kanŋen caakan bagandi, n'a kini Jogoranmen ŋa, a nan daga a kini Karunga yaqen ŋa. A tere m'a ga wa riini a ɲi wanqindilanben ŋa. A da kancaakan wutu n'a kini a yi, nan ti : « Siixu ti i nta do Karunga yi de ! Baawo a ma fo ɲa i ya. I na do an ya yi. I ga n'an yaxi, i wa kanŋen xaraxan tagana an da, n'an saxundi a yi. I wa dagana an taaxundi Seegu. »

A ti : « Xa daga taaxu. Doroke wa Karunga maxa, kame do safayillen baane ya n'a yi. A nta wanqini. I ga n'a neene na doroke ke kita a yi koota su, i wa faaren walla axa yi. Axa na ri a ɲi wanqindilanben ŋa, axa n'a raga. »

A toxo yaxanbaane ke neenene. I nda saxu wuron di, a nda kati a yi, a na dire bakka a wure. A nda ti a da manne? A na ti : « Ayi, nke ra ntaxa tintono an ŋa mene. O gille Jabbige xasu manime ? Xasu ɲeri. Doroke ke be ga w'an xannen ŋa, an do a wa sere karini. Seriforen ya n'a yi. O ga na saxu, timen wa xoyi n'in kari. An na doroke ke ya

bagandini in na daga a wanqi. A nda xura bire be, ken bire o na saxu. »

A d'a neene n'a bagu a yi. A ga daga wanqindilanben ŋa, a da faaren xayi Siixu Umoru Fuutanken ŋa. I da killen wutu, m'i ga wa riini yaxanbaane ke taaxunten ŋa, kurufu xoore ke w'a yinkollan ŋa, latagiirin wa saqa a taanun kanma, korofan w'a yi, si yugo ke wa yetini. I ga da salaamaleyikumun ɲa, a ga da kurufen bagu i yinmen ŋa, a d'i yinmen wutu na tannaxate ke yaxanbaanen faayi, sere baane yan toxo sin kanma. Tanjikke ke do kabun su kanu nan yere. Ke be ga toxo sin kanma, a toxo malini garabuusin ŋa. Sin ga na guruda kita, a wa warene a di, a nda badage kita, a wa warene a di, m'i ga wa riini Siixu taaxunten ŋa. Siixu ti a da : « Mannen ɲa ? » A ti : « O daga na Karunga ɲi taaxunu. O d'a kuuɲi, a d'o ɲimi. A ga d'i yinmen wutu n'o faayi, tanjike ke do kabun kanu nan yere. Ike baane ya ma yere. » Siixu ti : « An xa ma ri moxo yi mene. » Ku beenu ga yere, Karunga ti i da : « Xa giri, axa n daga katta Siixu yi. A n ri, i wa kalla lenki. Nxa, saado i ga wa kalla, digaame be ga w'i maxa, i n'a ko a da. »

Siixu ri. A ti a n'i yaqe ke xiri. Sigumen daga a wutu lanben ŋa. I ga ri a yanqandi, a toxo direne. A w'i du da : « Bisimillayi, n kiina da manne ɲa axa yi ? Axa ri manne muuru o kan di ? Axa da manne neqaati tunsi o yi ? Axa tanbon ya n'o yi ba ? » « Eh ! », Karunga ti : « Sabari. » A ti : « Xa d'in yaqe ke tirindi, gelli in ga d'a yaxi koota be, yaala a da xatti yiga torun tunmi xattin ga fe ba? » Yaxare ke ti :

« Ayi. » A ti : « Gelli in ga d’an yaxi, an tere an ta yi ba ? » A ti : « Ayi. » A ti : « Gelli in ga d’an yaxi, n d’an katu ba ? » A ti : « Ayi. »

Iyo ! A ti i wa kalla. An ga d’a wari fulaanen ga d’ike kita an ya d’a ɲa. A ti Siixu Umoru Fuutanken da, i wa kalla. Baawo i ga na tuubi lenki, i wa tini i kanu kallen ya. Nxa, i w’an ɲaagana, katta baane ke be ga w’i marafa ke yi, i n’a katu i si ke yi sere nan maxa setu a yi. »

A da katta baane ke taxundi. Si yugo ke xeere nan daga xenu. Siixu ti i na yaxare ke fina saxundi i n’a xurusi. Karunga n’a wari, diminna na bagu a butten ŋa. Baawo n’a wutu Jabbige nan ri a wara yere, ike ga konto yugo be yi, i ga ri a raga kundu, yaxaren ya d’a ɲa. I da yaxare ke saxundi, n’a xurusi. I ri Karunga saxundi n’a xurusi. Yaxanbaane ke wa saqa Nsanna.

Kitaaben nuxudufoonu

Roraqe 3

Siixu Umoru Fuutanken Xiisa 4

Fuuta do Maasina 4

Karunga Jaawara do Fuuta Diina 22